

91677R

NEW ZEALAND QUALIFICATIONS AUTHORITY
MANA TOHU MĀTAURANGA O AOTEAROA

QUALIFY FOR THE FUTURE WORLD
KĪA NOHO TAKATŪ KI TŌ ĀMUA AO!

COMMON ASSESSMENT TASK

Level 2 Lea Faka-Tonga, 2018

91677 Demonstrate understanding of a variety of written and/or visual Lea Faka-Tonga text(s) on familiar matters

9.30 a.m. Tuesday 18 September 2018
Credits: Five

RESOURCE BOOKLET

Refer to this booklet to answer the questions for Lea Faka-Tonga 91677.

Check that this booklet has pages 2–6 in the correct order and that none of these pages is blank.

YOU MAY KEEP THIS BOOKLET AT THE END OF THE EXAMINATION.

**FIRST TEXT: *Ko Koe 'a e Fili 'o 'Eku Mātu'a'*
You, the Choice of My Parents**

Read this poem. Use it to answer Question One.

Lau 'a e maau. Ngāue'aki ia ke tali 'a e Fehu'i 'Uluaki.

Glossed vocabulary

- vākai fine mats that are arranged and folded in a certain way that the bride and groom wear around their waists
- faka'alunga pretending
- pīkinga relate to
- uilou tangi weeping willow trees

Ko Koe 'a e Fili 'o 'Eku Mātu'a'
by Konai Helu Thaman

Ha'u kuo maau ho vākai ngatu mo ngafingafi'

[Redacted text block containing the poem's content]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

Ka ko e ngaahi uilou tangi pē he ve'e vai'

SECOND TEXT: *Founga 'e Nima Hono Malu'i 'o e Me'atokoni'* Five Ways to Safer Food Preparation

Read this text. Use it to answer Question Two.

Lau e kongā tohi hono ua'. Ngāue'aki ia ke tali e Fehu'i Ua'.

Ko e 'Ilo = Faka'ehi'ehi

(1) Tauhi Ke Ma'a:

- Fanofano ma'u pē kimu'a mo e lolotonga ho'o ngaohi 'a e me'atokoni'.
- Fanofano ho nima' hili ho'o 'alu ki he fale mālōlo'.
- Tauhi ke ma'a 'a e me'a ngāue mo e feitu'u kotoa 'oku' ke ngāue'aki ki ho'o feime'atokoni'.
- Malu'i 'a e me'atokoni' mo e peito' mei he 'inisēkite' mo e fanga monumanu kehe'.

'Uhinga':

- Neongo ko e siemu kotoa 'oku' 'ikai ke fakatu'utāmaki ka ko e siemu 'oku' ma'u 'i he kelekele', vai', fanga manu' mo e kakai' 'oku' fakatu'utamaki he'ene felāve'i mo e me'akai'.

(2) Fakamavahe'i 'A e Me'akai Mata' Mei He Me'akai Moho':

- Fakamavahevahe'i e kakano'i manu', me'akai mei tahi' mo e ngaahi me'akai kehe'.
- Ngāue'aki e me'a ngaahi kai mavahe ki hono ngaohi 'o e me'akai hangē ko e kakano'i moa, pulu mo e sipi'.
- Tauhi 'a e me'akai moho' mo e me'akai mata' 'i ha ngaahi koniteina mavahevahe pē.

'Uhinga':

- Ko e ngaahi me'akai mata tautefito ki he kakano'i manu' hangē ko e moa', pulu' mo e ngaahi me'a tahi'. 'Oku' 'i ai e ngaahi siemu fakatu'utāmaki 'i honau ngaahi huhu'a' 'a ia 'e malava ke ne uesia e me'atokoni' lolotonga hono ngaohi'.

(3) Haka e Me'akai' Ke Moho:

- Haka ke moho lelei e me'akai' tautefito ki he kakano'i manu', me'a tahi' mo e fua'imoa'.
- Fakapapau'i 'oku' lili ho'o vai' pea toki ngaohi ho'o supo' pe siti'.

'Uhinga':

- 'E malava ke tamate'i e ngaahi siemu fakatu'utāmaki' 'i hono haka ke moho lelei e me'atokoni'. Kuo 'osi fakahā 'e he ngaahi fakatotolo' kuo pau ke haka e me'atokoni' ki he māfana (vela) ko e tikilī 'e 70 ke fakapapau'i 'oku' moho kimu'a pea toki kai'.

Ko e 'Ilo = Faka'ehi'ehi

(4) Tuku e Me'akai' He Feitu'u Mokokoko Fe'unga':

- 'Oua 'e tuku ha me'akai 'i ha feitu'u 'oku māfana 'o 'ova 'i he houa 'e 2.
- Fa'o e me'akai kotoa ki he 'aisi' 'i he mokokoko ko e tikilī 'e 5 pē 'i lalo ai.
- Tauhi ke māfana fe'unga 'a e me'akai' kuo ngaohi kimu'a pea toki kai'.
- 'Oua 'e fu'u tuku fuoloa ha me'akai he aisi'.

'Uhinga':

- 'E malava ke vave 'aupito e fanafanau e siemu' 'o kapau 'oku fu'u māfana e 'ea'. 'E lava ke ta'ofi pe fakatuai'i ange 'enau tupu' kapau 'e 'i lalo e māfana e 'ea' he tikilī 'e 5 pe mā'olunga ange he tikilī 'e 60. Ko e ngaahi siemu fakatu'utāmaki 'e ni'ihī 'oku nau kei tupu pē neongo 'oku tikilī 'e 5 e 'ea'.

(5) Ngāue'aki e Vai Ma'a' Mo e Me'akai 'Oku Fo'ou':

- Inu e vai 'oku ma'a' pe ko ho'o haka e vai' pea toki inu.
- Ngāue'aki e me'akai kei fo'ou'.
- Fakatau pē 'a e me'akai 'oku kei 'aonga ke ngāue'aki'.
- Fufulu ke ma'a e fua'i'akau' mo e vesitapolo' pea' ke toki kai.
- 'Oua te ke kai pe ngāue'aki ha me'akai kuo 'osi hono taimi ke ngāue'aki'.

'Uhinga':

- Ko e ngaahi me'akai mata', kau ki ai e vai' mo e me'a 'aisi', 'e malava ke uesia 'e he siemu' mo e kemikale fakatu'utāmaki'. 'Oku fakatupu eni he taimi 'oku mafahifahi pe tu'unga fulufulua ai e me'akai'. 'Oku mahu'inga ke fufulu mo tele ke ma'a e me'akai mata' ke fakasi'isi'i e palopalema'.

THIRD TEXT: *Ko e Mahu'inga 'o e Polyfest/The Importance of Polyfest*

This is a 531PI radio interview of Seini and Talia about the importance of the Polyfest.

Ko e 'initaviu eni 'o Seini mo Talia 'e he lētiō 531PI fekau'aki mo e mahu'inga 'o e Polyfest.

Ko e hā 'a e Mahu'inga 'o e Polyfest

Sione: Mālō e lelei Seini mo Talia. 'Oku ou talitali fiefia kimoua ki he lētiō 531PI mo 'etau polokalama "Fakakoloa 'o Aotearoa". Ko 'etau kaveinga ki he efiāfi' ni, ko 'etau talanoa fekau'aki mo e mahu'inga 'o e katoanga Polyfest ki he fānau ako Tonga 'i Nu'u Sila' ni. Seini, fai mu'a ha'o fakamatala fekau'aki mo e mahu'inga 'o e kaveinga' ni kiate koe'.

Seini: Mālō 'aupito Sione e ma'u faingamālie'. Ko e taha e me'a fakafiefia kia au' ko 'eku lava ke u ako 'a e ngaahi faiva faka-Tonga' pea 'ikai ngata ai' ka 'oku fakalalakaka ai 'eku ngāue'aki e lea Tonga' pea pehē ki he 'ulungaanga faka-Tonga'.

Sione: Ko e hā ha'o lau 'au Talia?

Talia: Mālō 'aupito Sione. Kiate au, ko e me'a mahu'inga taha 'eku kau ki he ASB Polyfest, ko 'ene tokoni'i au ke u lava ai he sivi NCEA. 'Oku mau ma'u foki 'a e ngaahi maaka mei he'emaui kau he ngaahi faiva 'oku mau fai he Polyfest pea ko e ngaahi maaka ko eni' 'oku kau ia he lau ki he ola 'o 'emaui sivi NCEA. 'Ikai ngata ai' ka 'o ka te kau atu ki he fe'auhi lea, 'oku toe kau mo ia he fakamaaka ki he lēvolo NCEA 'oku' te 'i ai'.

Sione: Malo 'aupito Seini mo Talia. Talamonū atu ki he fānau ako lolotonga' 'i he teu 'o e katoanga Polyfest 'o e ta'u' ni.

